

BERNARD FÉLIX

ESSZÉ A SZÉPSÉGRŐL

Élő fény

A szépség fogalma és a szépség-kereső hajlam kétségtelenül az emberi lét megkülönböztető jegyei. Akárcsak a nevetés, a szépérzék is emberi sajátosság. De szemlélhető-e a szépség huzamosabb ideig anélkül, hogy kimerítene? Átadhajtuk-e magunkat az elragadtatásnak egy festmény, egy műtárgy előtt úgy, hogy akár egy perc múltán már ne éreznénk késztetést a továbblépésre, hogy egy újabbat vegyünk szemügyre? Amikor ez vagy az a tárgy magára vonja tekintetünket, a szépség érzete leggyakrabban azonnal eláraszt, akár egy hirtelen, örömteli ébredés. De mi történik ezután? Nem kellene-e a dolgokban, a tájban, a műalkotásokban észlelt szépet megkülönböztetnünk attól a szépségtől, amelyet egy emberi lényben lelhetünk fel? Utóbbi esetben már valóban mélyebb, tartósabb érzés ébred bennünk.

Hallgassuk Baudelaire-t! „Egy villanás... aztán az éj... Múlékony szépség / Melynek megpillantásától újjászülettem hirtelen.”

A költő azt sugallja, hogy egyetlen tekintet, egyszerre tudatosította benne az útját keresztező gyászruhás nő szépségét, és ugyanabban a pillanatban meg is változtatta, mintegy újjászületésre készítette őt.

Milyen tekintetről is van szó tulajdonképpen? A francia nyelv időnként már-már kételyeket ébresztő, kettős értelmezésre is képes. Vajon a szép járókelő futó mosollyal kísért tekintetének villanása torpantja-e meg a szembejövőt, mielőtt leszállna az éj, ahol útjaik szétválnak? Vagy éppen az elhaladóra vetett tekintet ébresztett meghökkenést és felvillanó fényt? Mennyire szép ez így! A másik tekintet felfedése, kábulata, váratlan öröme...

A lényeg az, ami a két lény között felszínre tör, *hic et nunc*, amit egyikük hirtelen felfed, ráérezve a másik személyiségének mélyére. Pierre de Nolhacnak a királyi udvarban történt találkozását megörökítő verssorai jutnak eszembe, amelyekből sugárzik egy keccses fiatal udvarhölgy szerelme fölötti öröme: „És a Louvre magas arany-mennyezete alatt / Egy mosoly villanása több büszke szívet is megremegtetett.”

A villanást követő éjszaka nem tűnik el az elhaladó személlyel együtt. Új eszméltre ébreszt, új érzésekre, újjáéledésre. Akárcsak a szamaritánus nő esetében, aki Jákób kútjából éppen vizet mer, amikor tekintete egy ismeretlen pillantásával találkozik; a galileai megjelenése és szavai lelke mélyéig felkavarják. Az ilyen pillanatokból fakadó kegyelem nem lehet múlékony. Aki részesül benne, örökké

táplálkozik belőle, kiárasztva azt környezetére is. Bizonyos találkozások szépsége is hasonló módon születik, minthogy az érdeklődés és a szeretet tartósan tovább sugárzik a tekintetből, a mosolyból, akárcsak az örömet fakasztó, rövid szavakból.

A thing of beauty is a joy for ever (a szépség tárgya mindenkoron az öröm forrása) – állítja John Keats angol költő (*Endymion*, 1818).

Dosztojevszkij hasonló, kissé fellengős megfogalmazásában *a világot a szépség fogja megmenteni*.

Benne egyesül és csúcsosodik ki a három nagy plátóni „eszme”, az igaz, a jó és a szép.

„Az ember arra tekint, ami szembeötlő, Isten azonban a szívet nézi.”

Isten látásával összehasonlítva tehát a miénk kevésbé hatékony, nem elég éles – nem elég igaz?

Egyébként a másik ember arcát figyelve valóban nem annak vonásai a leglényegesebbek; egy hirtelen mosoly, amelyben valakinek egész lénye megnyilvánul – ez az, ami feledhetetlen marad. És minthogy Istenről kezdtünk beszélni, nem kellene-e alkalmanként rákérdezni a liturgikus aktusok szépségére, amelyeket együttesen teszünk meg Előtte? Igaz, lényegében cserélünk azzal, aki a szertartást vezeti; bizonyos mértékig kiszolgáltatja magát nekünk. Mégis, ezek a cselekvések leginkább egyféle szemtől-szembe helyzetre nyitnak lehetőséget hívek és Isten között, ahol újabb szépség-szíkra pattanhat ki.

Tovább haladva elmondhatjuk, hogy látszólagos kétértelműsége ellenére a francia nyelv nagyon is pontos; hol van a lényeg? Mi tartalmazza a szépséget? Hová vezet? Hadd idézzük itt az akadémikus François Cheng szavait: „Az igazi szépség Teremtés-lendület a szépség felé és ennek a lendületnek a megújulása; az igazi élet Teremtés-lendület az élet felé, és ennek a lendületnek a megújulása...”

Egy egész örökkévalóságot sem alkothatunk másból, mint ezekből a kiemelkedő pillanatokból, ahonnan az élet legteljesebb elragadó ereje fakad...”

Sem egyik, sem másik nézőpont nem igazi ismérve a szépségnek. Az ugyanis abban rejlik, ami e jelenet során a kettő között létrejön, vagy ami Isten és közöttünk teremtődik meg a szertartás pillanataiban. Abban a *négyszemköztiben* található, amelyet a kínai bölcsélet így nevez: kétoldalú, előre megsejtett nyitás, közeledés, hallgatólagos megegyezés – még ha ki nem mondottan is. És az összhang még mélyebb, amikor valaki megtévesztett vagy szenvedő, és ha felébred a rokonszenvünk iránta.

Bizonyára tudjuk, Baudelaire szonettje ezzel a kijelentéssel, ezzel a meglepő bizonyossággal zárul: „Ó te, kit szerethettem volna, ó te, ki tudad ezt.”

Előzőleg, kissé romantikus hangszíval, mintha azt sugallná a költő, hogy sajnálja a futó találkozást: „Nem láthatlak újra, csak az örökkévalóságban?”

És ha az emlék, a maga állhatatosságában megteremti ezt az örök kegyelmet, amely után a költő sóvárog?

„Egy boldog emlék, itt a földön talán / Valóságosabb, mint maga a boldogság...” (A. de Musset).

Ismerjük el, hogy az emberi találkozások szépsége, amelyről itt beszélünk, eléggé eltérő attól a szépségtől, amelyet akkor tapasztalunk, amikor egy-egy festményt, például a *Giocondát* szemléljük – hogy csak a legáltalánosabb példánál maradjunk. Más természetű, minthogy a szemlélődés során az alkotóval vagy a festménnyel való gondolati párbeszéd jószerével elenyésző. További, ugyancsak csodálat műalkotások például gyakran nem a szépségről, hanem a fájdalomról szólnak – például Michelangelo *Pietája*. A művész a szenvedőkkel való találkozást hozza elének. A műalkotás a szépséget itt csupán közvetve, a benne rejlő rokonszeny-érzésben juttatja kifejezésre.

De hagyjuk most a *Giocondát*, és forduljunk a János evangéliumában leírt, Jézus utolsó beszélgetéseiről szóló jelenet felé. Az itt megjelenő feszültséget, az innen áradó természetfeletti szépséget a művészek az Utolsó vacsora ábrázolása révén próbálták megfesteni. Nem volt könnyű ezt megjeleníteniük. Mert hát – paradox módon – milyen érzelem is árad ezekből az utolsó beszélgetésekből?! Öröm, amely Jézus és az Atya közötti teljes egyetértésből fakad, öröm, amelyet tanítványaival is meg akar osztani (Jn 17,13). *Utolsó* találkozás, de milyen tömörségű! „Ó, ti, kiket annyira szerettem, ó, most meg kell tudnotok ezt.”

Tünékeny szépség, egy olyan ember végső szépsége, aki meghal, és aki tudatában van ennek. Jézus utolsó imája ragyogó fényességű: nemcsak az afeletti szomorúság szólal meg benne, hogy mindent el kell hagynia, hanem a tökéletes öröm is, amelyet ki akar árasztani tanítványaira. Neki itt kétségtelenül sikerült ez, legalábbis áttételesen, minthogy mi *ebben* a világban valljuk magunkat keresztényeknek, következésképpen számunkra nagyon is távoliak még mind a halálra ítélt utolsó percei, mind a feltámadás által megvilágosodott tanítványok első lépései.

Életbevágó váltás, ahol a tettek, tekintetek, mosolyok ugyanakkora erővel bírnak mint a szavak. Kegyelmi jelenet, az örök élet felé ívelő lendület, természetfeletti szépség, amely magában hordozza mindazt, ami be fog következni a földön. Látszólag rövid találkozás, amely akár *tünékeny* is lehet, de valójában fényben fürdik, és magában foglalja a Királyság örökkévalóságát.

„Az ördög szépsége”

Minthogy a szépség magára irányítja a figyelmet, megragadja a tekintetet és meghatja a szemlélőt, nem kellene-e óvakodni azoktól a felkavaró érzésektől, amelyeket ébreszteni képes? Nem lehetséges, hogy a bennünket fogva tartó, múlékony szépség csupán hazugság, ámitás? És az ember nem hajlamos-e szeretni

ezt a hazugságot, engedni ennek a csalásnak? Ismét Baudelaire-t idézve: „Álarc avagy díszlet, üdvözöllek! Imádom szépségedet.”

Amint a költő mondja, lehet, hogy csak futó észlelésről van szó, amely megnyílik az ismeretlen, végtelen és hön óhajtott értékek felé, még ha azok negatívak is: „Hogy égből vagy pokolból érkezel, mit számít, / Ó, szépség! hatalmas, félelmetes, ártatlan szörnyeteg! / Ha szemed, mosolyod, lépésed megnyitja előttem / Ajtaját az áhított és sosem ismert végtelennek?”

A „népi bölcsesség” figyelmeztet. Mindenekelőtt „az ördögi szépséget” emeli ki, az ifjúsággal járó ragyogást, a vonzó frissességet („ó, te, legbölcsebb és legszebb az angyalok között”), ezt a hamis látszatot, amelynek sosem lenne szabad engednünk.

Hány és hány színházat töltenek meg ezek az ifjú, élvonalbeli szereplők, akiknek elragadó ártatlansága, elbűvölő kelleme mögül aztán egy napon előbukkan a lelki sívárság, a varázs veszedelmessége és nem egyszer még vonásaik semmitmondása is!

Egyáltalán nem *egyszerű* tehát az a figyelem, amelyet a szépség iránt tanúsítunk.

Mit keres Arnolphe Ágnesben, abbéli vágyától hajtva, hogy mélységesen megindítsa, kedvesévé, asszonyává tegye őt? Van-e más bölcsessége a lánynak, mint az az ártatlanság, amely látszólag védelmezi; vagy van-e más szépsége, mint gyanakvó tartózkodása?

Továbbmenve, gondoljunk Athalie Joas iránti vonzalmára, a ragyogásra, amely vonzza és nyugtalanítja is egyben, vagy Phedrának a zabolátlan, ifjú Hypolit iránti vonzalmára. Athéné királynő nem tudja levenni tekintetét Thézeusz fiának arcáról; ifjúságától elragadtatva, tetszelegve forog körülötte, képzeletében lepergeti maga előtt egész együtt leélt életüket, megpróbálván feléje sugározni az őt elborító érzelmeket:

„Mennyi gondot okozott nekem ez a bájos fő! / [...] / És Phedra, veled alászállván a labirintusba, / Együtt találunk rá, vagy veszítjük el.”

Az ifjúság nyugtalanító szépsége nemcsak az abban való részesedés vágyát ébreszti fel, hanem az erőszakét is, nemcsak a cseréjét, hanem a birtoklásét, nemcsak a fényét, hanem az önző élvezetbe való pokoli alászállást is. Az érzelem eltévelyedése ez, holott előzőleg a szépség az emelkedettség megértése, a lét újjászületése, két lény egyesülése felé vezetett.

Nyugtalanágunkat csak növeli annak ismerete, hogy a serdülőkor néha éppen az az életkor, amely tudatában van önnön hatalmának, és élni is tud vele. Az ártatlanság így olyan, mint egy szándékosan vagy félig tudatosan emelt korlát, amely megkétszerezi a másik félben ébresztett vonzalmat. A rontás megpróbál megtéveszteni bennünket, magával ragadni a bűn mélységeibe. Nézzük például Heródest, akit elbűvöl Salomé tánca: a fiatal hercegnő jól tudja (vagy legalábbis nagyon jól sejti), mely érzelem fogja arra készíteni a királyt, hogy teljesítse anyja

kívánságát. A király, aki nem is próbál ellenállni, rövidesen elbukik a gyilkosság felé vezető úton.

Sötét kívánság vagy féltékenység? A két érzés ellenállhatatlanul a rossz irányában sodor, el egészen a gyilkosságig. Akárcsak Saul esetében. Egyrészt elbűvölik Dávid képességei, kelleme, ifjúi hárfás tehetsége, ügyessége és harcias bátorsága, másrészt meg van győződve arról, hogy fel akarja őt váltani a trónon, el szeretné távolítani udvarától, meg akar szabadulni lehetséges riválisától. Micsoda fordulat! A szépség felébresztheti a perverzítást. Dosztojevskijjal együtt megidéztük a szépséget a világ üdvözlésének forrásaként, és íme, közben megzavarja, zaklatja, képes tönkretenni a világot!

A szépség felvillanására a legelvetemültebb gyilkosok is érzékenyek. Heródes példája a mi korunkban is többször megisméltódott, ami eléggé bizonyítja a tényt, hogy a gyilkosok imádják a szépséget és gyűjtik is művészi megnyilvánulásait – gondoljunk csak Goeringre!

A szépség felvillanása? És ha ez *a kénkő villogása*?

Racine tudta, hogy hősei milyen féltékenység-viharokat élnek át, amikor szemben találják magukat az ifjúság szépségével: Phedra vagy Athalie, amint múlik felettük az idő, érzik, hogy kicsúszik kezükből a világ és az élet feletti hatalom. Hyppolit az ördög szépségének fényében fürdik!

A szépségnek két arca van: vagy pozitív vagy veszélyes. Mint a legtöbb emberi kvalitás, a szépség is jobbá vagy rosszabbá tehet. E két ellentétes aspektus szétválasztása aszerint történik, hogy ezek az önzés vagy a szeretet oldalára állnak. Az egyik oldalon ott a vágy, hogy anélkül szerezzen magának, hogy adna; az arra való hajlam, hogy a személyes élvezet és birtoklás oka az „ördög”, aki segítője a legörültebb vágyak megvalósulásának (gondoljunk Faustra). A másik oldalon ott a mások érdekét szem előtt tartó nagylelkűség és a szeretet, amely szépségének ragyogásában nyilvánul meg előttünk.

A szépség szemlélése, *papsághoz* méltó keresése – ahogyan a kortárs gondolkodó, Dominique Ponnau, az École du Louvre egykori igazgatója szeretné sugallni – történhet-e anélkül, hogy egyúttal figyelmeztetne néhány félelmetes veszélyre? A szépséggel szembesülve megfontoltan, önmagunkon is túllépve kell eljutnunk oda, hogy az egyén igazi „szeretetskultuszban” teljesedjék ki, és a fény felé, az örökkévalóság felé forduljon, amelyben öntudatlanul bár, de elmerülni szeretne.

Az emberi nagyság az a képesség, hogy megtaláljuk a szépségben, ami végül a találkozás és az átadás csúcspontjára vezethet. Az embert így nem az önző elégedettség fogja vonzani, hanem a két társ együttes felemelkedése. A szépség megkülönböztető kritériuma éppen ez a kibontakozó kölcsönösség, a képesség és ellen-képesség, ahonnan ez a rendkívüli öröm születik („villanás az éjben”);

amelyről csak a misztikusok tudnak beszélni, és amely Istenhez közelíti őket, előidézvén újjászületésüket.

Itt mutatkozik meg a Kegyelem. Ebben a kölcsönhatásban cselekvő módon jelenik meg Isten Szelleme, és itt tűnik fel az örökkévalóság is.

A szépség hívása

Megtörténik, hogy egy járókelő, megpillantván egy elhaladó nő szépségét, zavarba jön, esetleg meghatódik. Egy másik talán már közömbösen halad el mellette, vagy észre sem veszi; egyéb gondolatok foglalkoztatják, nem is gondol a véletlen találkozásra, semmi fogékonyságot nem mutat a felkínálkozó alkalom iránt.

A szépség nem mindenkinek egyformán nyilatkozik meg. És nem lehet jótekhony hatással azokra, akik gyanakvóak vele szemben, akik nem készek, nem nyitottak, akik álarcuk mögé rejtőznek. Semmiféle szépség nem ébresztheti fel a kimondhatatlan örömet, ha a szív nem nyitott az együttérzésre. A szépérezék a szeretettel teljeseedik ki. Különben sem vagyunk képesek szeretni azt, amit valamilyen módon nem találunk szépnek úgy, ahogy van, aminek a lelki szépsége nem múlja felül a fizikait.

„A kellem/kegyelem (*grâce*) az, ami a szépség mögül előtűnik, és a jóság az, ami átlátszik a kellemen/kegyelmen. Mert a szépség egy olyan életelv végtelen nagylelkűsége, amely önmagát adja. A *grâce* szó kettős értelme egy és ugyanaz.” (H. Bergson, *A gondolat és a mozdulat*).

Amint François Cheng a kínai festészetet elemző egyik legszebb könyvének címében mondja, *Minden szépség egyedi*, de üzenetét felfogni, kiterjedését, mélységét pusztán látással megragadni képtelenség. („*Ó, te, kit szerelhettem volna!*”). Bármilyen virágokból, levelekből, madarakból összeállított díszítés, bármely virágzó faág, amely meghajlik a rászálló rovar súlyától vagy a szellő érintésétől, szemünkben talán csak a természet néhány elemének véletlenszerűen összeálló együttese. És ha a művész ennél jóval többet akart kifejezni, az évszakot, az órát, a pillanatnak azt a mély megfelelését, amely a lények és a dolgok között csak az ő tehetsége előtt nyilvánult meg?

Minden szépség egyedi. Abban rejlik, ami a látott dolgok között van, túl azon az egyszerű ábrázoláson, amely tekintetünket első pillantásra megragadja. Abban a fuvallatban, amely a lények és a dolgok között leng, a festő által útjára bocsátott megszólításban, hogy egy gazdagabb látványt, egy költőibb gondolatot ébresszen bennünk.

Továbbra is a keleti világ példáinál maradva: örömet lelhetünk annak a képnek a szemlélésében, amelyen egy tibeti láma egy fiatal lány pulzusát méri. Banális jelenet – gondolhatnánk első látásra. De nézzük csak meg jobban!

Félénken, vonakodva, a lányka végül is odanyújtja alsókarját. Tartózkodó, mégis kecses ez a számára kétségkívül szokatlan mozdulat, amely ugyanakkor bizalomról tanúskodik, erről árulkodik félénk mosolya. Semmiféle szó le nem írhatja sem magatartását, sem szépségét.

A láma arca úgyszintén, megragadó szépségtől ragyog. Legjobb tudásával figyelni kis páciensét, orvosi feladata ez nyilván: megérteni, mi bántja a fiatal beteget. Ugyanakkor bizalmat is kelt benne visszafogottan barátságos, őszinte és bátorító mosolyával, mintegy segítve, hogy amaz eltúrje ezt a kis vizsgálatot.

A szépség nem az egyik vagy a másik szereplőben rejlik. Kettejük között él, gesztusaik összhangjában, gondolataik mélységében, a köztük kiteljesedő egyetértésben, a láma tiszteletteljes és néma kérdésében és az erre adott válaszban. És szinte kívánjuk, hogy hosszan tartson e pillanat, amelyben felvillant előttünk a szépség!

A szépségnek, a magasabbrendű találkozásra való felhívásnak, a ritkán látottira, a nem-banálisra való nyitásnak ugyanis gyakori velejárója ez: lehet, hogy a hívás nem szavakban jut kifejezésre, csupán egy pillantásban rejlik, egy halvány, futó mosolyban, egy egészen egyszerű szóban.

Egy elhaladó nő rám mosolygott. A körülmények függvényében, két válasz lehetséges, jelezve, hogy valami jobban megérintett, mint az egyszerű fizikai szépség. Íme a reakciók:

- ó, milyen boldogság...
- ó, milyen öröm.

Milyen boldogság! Észrevettem ezt a mosolyt, kedvességét, rám vonatkozó jelentőségét: szememben nem vagyok akárki, számítok valakinek, kétségkívül szeret engem, vagy legalábbis kész erre, a világ legboldogabb emberévé tett. Olyan

esélyt adott nekem, amelyet senki másnak. Micsoda szerencse, milyen elégedettség!

Milyen öröm! Szállni tudnék, könnyedén, hiszen kettőnk életében valami nagyszerű és soha nem látott dolog fog bekövetkezni. Együtt fogjuk azt felépíteni. Még nem tudom, hogy mit, nem is számít, a lényeg az, hogy számunkra fontos. Pillanatnyilag képtelen lennék kitalálni, miről is van szó, de máris ünnepelek, válaszolok erre a mosolyra, jelezni akarom szédületesem, örömeimet.

Az utóbbi esetben érett vagyok egy tetre, bár nem nagyon tudom, hogy mi is az, így előbb ebben a válasz-mosolyban nyilvánul meg az öröm. Itt érhető tetten az a szépség irányában mozduló lendület, amelyről annyit beszélt F. Cheng; az a nagylelkű kegyelem, amely adásra, önátadásra készítet. A jóságtól meghatott lény erre az első mosolyra a másik emberben fellelhető jóság keresésével válaszol. Összhang születik, ragyogó világosságban, kitörő örömben, és általa jobban megismerjük a másikat, ki sem mondott kívánságát, azt, ahová velem együtt juthat el, még akkor is, ha – akárcsak nálam – ez nála is megérzés csupán.

Mint mondtuk, a találkozásban rejlő szépséget van aki felfogja, van aki nem. Egyesek nem látnak nagy dolgot abban, ha másvalakinek az élete ettől megváltozik. Ismétlem, lehet, hogy a fizikai szépségnek semmi része nincs ebben, gondoljunk csak a régi ír mondabeli Dairé fiára, Lugaidra. Egy borzalmas és visszataszító boszorkány jelenik meg előtte és szerelmének szólítja. Lugaid hirtelen mást lát benne, mint a fivéréi, akik a jelenségtől futásnak erednek. Amikor Lugaid leveti magát az öregasszony szánalmas fekhelyére, utóbbi felajánlja neki az Írország feletti hatalmat, és elbűvölő királynővé változik. (Ha úgy tetszik, ebben akár *A szép és a bestia* témájának fordítottját is láthatjuk.)

Ugyancsak kelta területen él a Burne-Jones által megrajzolt, Cophetua királyról szóló legenda. Hőse egy rosszul öltözött és semmitmondó vonásokat viselő koldusasszony előtt térdel, és elragadtatva bámulja őt. Nem a királylányt, hanem őt szereti meg úgy, amilyen. És királynéjává teszi.

Meg kell említenünk egy másik meg-rázó – és keresztény szemmel nézve még valóságosabb, igazabb – találkozást. Jézust két gonosztevő között feszítették a keresztre. Egyikük (Lk 23,40–42) bevallja gatzet-

teit, és elismeri, hogy a mellette szenvedő ártatlan, nem érdemli hát meg a kíno-
kat. A bukott ember ilyenén megnyilvánulása maga a szépség – és Jézus nyomban
meg is ígéri az egyetlen dolgot, amit ígérhet neki, és ami a haldoklót örömmel
árasztja el: várni foglak a mennyországban. Több festményen is megjelenik ez a
végtelenül fájdalmas jelenet a három, szenvedéstől eltorzult, legszörnyűbb halál-
tusáját vívó emberalakkal. Azonban Jézus és a „jó lator” között ezzel párhuzamo-
san megteremtődik egy villanásnyi, meghökkentő szépségű kapcsolat.

Ez a boldogtalan, aki valószínűleg örökké nyomorban, ocsmányságban
vagy éppen bűnben élt, élete utolsó perceiben rájött, hogy az életben más értékek
is vannak, mint azok, amelyekhez mindaddig ragaszkodott. Átéli a Bölccsel való
rövid párbeszéd káprázatát. Vakító világossággal tárul fel előtte ekkor a meggyő-
ződés Isten feltétel nélküli szeretetéről. Utolsó órája fényel telik meg, beara-
nyozza e felismerés szépsége. Legvégső óráján adatik meg számára a találkozá-
sok legszebbike. Egy nagyon rövid párbeszéd, Jézus egyszerű tekintete: és máris
előttünk a jelenet, hogy a halál pillanatában felfogjuk a fenntartás nélkül áradó
szereket teljes megértésének felragyogó szépségét.

Ezekben a kegyelmi pillanatokban Jézus tökéletes jósága utat nyit a „jó la-
tor” számára az örökkévalóság felé. Ennek az embernek a legszörnyűbb kínja sem
árnyékolhatja be a haláltusája utolsó pillanatait elárasztó szépséget. Minthogy a
Jézus iránt hirtelen ébredő szeretete már önmagában szépség-momentum.

Minden kegyelmi találkozásnak „saját” szépsége van. Minden találkozás
felhívás arra, hogy a szépséget ott is felleljük, ahol nem feltétlenül találunk rá, ha
szemünk elhomályosult, ha fülünk nem képes meghallani. Egy ilyen találkozás-
nak mindennemű önző hajlamtól mentesnek kell lennie. Másokra kell állhatato-
san figyelniük – és ez bizonyára nem könnyű! –, akkor is, ha szemünk láttára ér
véget élete; és követniük azt, ami idelent egyedül fontos: felebarátunkban meg-
találni Istent.

„Semmiféle külső kegyelem nem teljes, ha a benső szépség nem eleveníti
meg. A lélek szépsége titokzatos fényel árasztja el a test szépségét” – írja Victor
Hugo.

Ajánlás

Az emberi tevékenységek között az egyetlen igazi az, ahol Jézus előttünk
jár és vezet. Vagyis a találkozás lényege, a nem remélt, váratlan, kimondhatatlan
felismerés, a titkos szépség, amit magában foglal. Innen ered annak a lelkesedése,
aki példaképe nyomdokain halad.

„A titkos ragyogás vésődjék
szemeibe,
ajkaira,

Az igaz életre
 újjászületünk
 a végtelenségig.”

(Az alábbi versek az Albin Michel kiadásában megjelent François Cheng *Livre du vide médian – Az üres közép könyve* című kötetéből valók).

Abból, ami két lény között akár egyetlen tekintet révén létrejön, felfogható-e a teljes valóság? Minden elmosódik, minden eltűnik? Hogyan tudhatjuk ezt helyesen?

„Légy elég alázatos, hogy a megfoghatatlant meghalld
 a kimondhatatlant felfedd, a hallatlannal összeforj
 És végül megjelenj
 a hajnal áttetsző derengésében
 És mondhasd magadról, napnál világosabban, »ím itt vagyok«.”

Ami a találkozásban létrejön, a szépségben, amely két lény között megnyilvánul, az érezhető cinkosságban, egy költői jelenség együttes megértésében – ami ilyenkor történik tehát, az végtelenül nagyobb a szereplőknél. Még ha a pillanat szépségét ismeretlen mélységek rejtik is, a kegyelem annál maradandóbb.

Légy lemondó, hogy bőséges ajándékot kapj, nem remélt ajándékot, a szeretetteljes élet jegyét!

„A fényről, melyet árasztasz
 Nem is tudsz
 De az általad csodált
 Csillagoknál is jobb
 Szállása vagy a halvány fénynek,
 Tefeléd szállnak az éji lepkék,
 Amerre
 Egy egészen távoli szívdobogás
 Mutatja az utat,
 Kelj szárnyra
 Szálljon éneked.”

FARKAS JÚLIA FORDÍTÁSA

B. KIS ATTILA

ADAM FRANCK (1639–1717) PÁLYAKÉPE

A vele kapcsolatos gyér publikációk arányait tekintetbe véve ifj. Adam Franck ma is leginkább az 1667-ben írt leveléről és az abban foglaltak alapján ismert, jóllehet – különösen a frissen előkerült források tükrében – több volt „rengát” erdélyi unitárius vándordiaknál. Életútja fordulatokban gazdag, egész Európán átívelő 17. századi „karrierregény”, amelyben jelentős helyet foglal el, hogy évtizedeken keresztül összekötő szerepet játszott a nyugati protestáns államok, különösen a tengeri hatalmak, Hollandia és Anglia, valamint Erdély és Magyarország között. Alakja feltűnik a korabeli Európa arculatát leginkább meghatározó döntéshozók, az angol kabinetet irányító triumvirátus, Marlborough herceg, Sidney Godolphin és Robert Harley, illetve a holland grand pensioner, Anthonie Heinsius, és az Amszterdamot irányító nagyhatalmú régensek, Nicolaas Witsen vagy Willem Buys mellett. Befolyásos kapcsolatai voltak a berlini udvarban (és talán Portugáliában is), de Erdély nyugat-európai ágenseként is működött, mindig aktívan, időnként – különösen a Rákóczi-szabadságharc idején – hatásosan képviselve a tengeri hatalmak döntéshozói előtt a „magyar ügyet”. Fontos szerepe volt európai hírű irodalmi művek publikálásában (az erdélyi könyvkiadás egyik követe szeretett volna lenni a korabeli könyvpiar holland fővárosában), amszterdami és londoni háza pedig felekezeti hovatartozásra és társadalmi rangra való tekintet nélkül volt a Nyugatra tartó erdélyi fiatalok egyik állandó zarándokhelye, akik közül többen valószínűleg az ő közbenjárására kaptak ösztöndíjat nemetalföldi mecénásoktól.

Ifj. Adam Franck 1639 áprilisa és szeptembere között született Kolozsváron.¹ Sziléziai származású apja, id. Adam Franck jól ismert alakja az erdélyi unitárius egyháztörténetnek. A rakóvi akadémia rektora volt, akit 1633-ban választottak Joachim Stegmann helyére a kolozsvári szász unitárius egyház prédikátorának.²

1 Amikor Franck a leideni egyetemre iratkozott be 1660. augusztus 28-án, 21 évesnek vallotta magát, az 1669. április 4-én megkötött házassági bejegyzése szerint akkor 29 éves volt. Így 1639 áprilisa és szeptembere között születhetett. *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700*, szerk: Szabó Miklós, Tonk Sándor, 1992. 3. (14.) R. Lambour, *De familie en vrienden van Daniel Zwicker (1612–1678) in Amsterdam=Doopsgezinde Bijdragen*, 1999. 116.

2 Az apja életútját ismertető fontosabb források: *Fasciculus rerum scholasticarum Collegii Claudiopolitani Unitariorum 1626–1696*, II. kötet 104., J. Sandius, *Bibliotheca antitrinitariorum*, 1967. 229–230 KÉNOSI-Uzon, *Unitario-Ecclesiastica Historia Transylvanica*, szerk: Káldos J., Latzkovits M. 2002.128. Anyjáról az időskori Adam Franck titkára, Lodewijk Van Saan úti-